

Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Birinci Dünya Savaşı'na Yönelik Algıları

Beytullah KAYA¹ Süheyla Aylin FİLAZİOĞLU²

Özet: Bu çalışma ortaokul sekizinci sınıf öğrencilerinin 1. Dünya Savaşı'na yönelik algılarını tespit etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada öğrencilerin sahip oldukları algıların belirlenmesi amaçlandığı için nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Araştırma İstanbul'un Zeytinburnu ilçesinde bir devlet ortaokulunda gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örnekleme seçkisiiz örnekleme yöntemlerinden basit seçkisiiz örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Çalışmada derinlemesine bilgi toplanması, bir durumun sonuçlarının tespit edilmesi amaçlandığı için yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılmıştır. Mülakat 14 öğrenciyle bizzat araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Öğrenci söylemleri işlenirken betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın bulguları araştırma alt problemlerine uygun olarak sunulmuştur. Çalışmadan Dünya Savaşı'nın, devletlerarasındaki rekabeti ve dünyaya hâkim olma hırsı gibi nedenlerden çıktığına, Osmanlı Devleti'nin izlediği siyasetin yanlış olduğuna, savaşın Osmanlı Devleti'ni olumsuz etkilediğine ve savaş sürecinde izlenen politikaların, Türk tarihini olumsuz yönde etkilediğine yönelik bulgulara ulaşılmıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin ders kazanımlarına yönelik algılar geliştirdikleri, I. Dünya Savaşı olaylarını değerlendirirken olayları eleştirel bir yaklaşımla, akademik olarak inceleyebildikleri bilgilerine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: I. Dünya Savaşı, TC. İnkılap Tarihi, Öğrenci Algıları, Osmanlı Devleti

¹ İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, beytullah.kaya@izu.edu.tr

² İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi, aylinfilazioğlu@hotmail.com

How Is the Perception of Eight Graders to The World War I

Abstract: This research aims to determine the perceptions of the eighth grade secondary school students on World War I. As the study was aimed to determine the perceptions of the students, a case study design was used among qualitative research methods. The research was conducted in a state secondary school in Zeytinburnu district of Istanbul. The sample of the study was selected from random sampling methods according to simple random sampling method. The interview was conducted with 14 students by the researcher himself. The data obtained from the study were tabulated systematically under the title of themes and the student discourses were depicted by direct citation. Descriptive analysis method was used for the student discourse. The findings of the study were presented in accordance with the research sub-problems. From the study, it was found that the World War emerged from the reasons such as the competition between the states and the ambition to dominate the world, that the politics followed by the Ottoman State was wrong, the war negatively affected the Ottoman State and the policies followed during the war period had a bad effect on Turkish history. As a result of the study, it was found that the students developed the perceptions about the achievements, and when they were evaluating the events of World War I, they could examine the events academically with a critical approach.

Key Words: World War I, Republic of Turkey History of Revolution, Student perceptions, Ottoman Empire

Giriş

XVIII. yüzyıla kadar bir dünya gücü olan Osmanlı Devleti, Yakın Çağ'ın başlaması ile süper güç ve yenilmez olma durumunu ve coğrafyası üzerindeki üstünlüğünü Batı'ya kaptırmış; askeri, ekonomik ve siyasi çıkmazları sebebiyle Avrupalı Devletler ve Rusya arasında paylaşılabilir bir ülke durumuna düşmüştür. Aynı yüzyılın sonundan itibaren hâkimiyet alanını ve varlığını kendi gücüyle koruyamamaya başlamıştır (Turan, 2014: 59-66). Dünya tarihinin farklı evrelerinde ve özellikle de XIX. ve XX. yüzyıllarda yaşanan olaylar dünya siyasetinde önemli etkiler meydana getirmiştir. Bu zaman dilimi içerisinde; Fransız İhtilali, liberalizm hareketleri, 1815 sonrasında yaşanan gelişmeler, 1871'den sonra Almanya dış politikası ve milliyetçilik hareketlerinin Avrupa ile Osmanlı Devleti'ni de etkilemesi, 1908-1909 Bosna-Hersek buhranı, 1912-1913 Balkan Savaşları gibi önemli siyasal olaylar yaşanmıştır (Armaoğlu, 2009: 13; Kaşıyüğun, 2009: 319). Yine Almanya'nın ve İtalya'nın Avrupa'da yeni

güçler olarak ortaya çıkmaları ve güçlenmeleri, Kuzey Afrika da ortaya çıkan bunalımlar (Sander, 2009: 339-340) hem Avrupa'yı hem de Osmanlı Devleti'ni yoğun bir şekilde etkilemiştir (Şahin, 2012: 8).

XX. yüzyılın başlarından itibaren Avrupalı devletlerarasında yaşanan rekabet, Sanayi İnkılabının ortaya çıkardığı etkiler (ham madde ve pazar arayışı, sömürgecilik) ve Fransız İhtilali'nin kara kıtasına olan etkileri (milliyetçilik – azınlık isyanları) I. Dünya Savaşı'nın çıkmasındaki sebepler olarak görülebilir. I. Dünya Savaşı; İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve Rusya gibi devletler arasındaki gerginlik ve rekabetten kaynaklanan bloklaşmalar sonucunda 1914'te başlayıp 1918' kadar devam eden savaştır (Sander, 2009: 350; Kaşiyuğun, 2009: 319-320; Turan, 2014: 59-64; Yılmaz, 2014: 11; Tuncer, 2016: 15-16; Baydar ve Öztürk, 2018: 38). Başka bir deyişle bu savaş siyasal, toplumsal, ekonomik ve dini nedenlerden dolayı çıkmıştır(Şahin, 2012: 8). Savaşın kıvılcımının ateşlenmesinde Sırbistan'da Avusturya-Macaristan veliahdının öldürülmesi etkili olmuştur. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, suikasttan sorumlu tuttuğu Sırbistan'a 28 Temmuz 1914'te savaş ilan etmiştir (Armaoğlu, 2009: 132; Sander, 2009: 344; Kaşiyuğun, 2009: 320; Şahin, 2012: 8; Ünal, 2013: 21; Karaca, 2014: 105; Baydar ve Öztürk, 2018: 38). I. Dünya Savaşı'nın sorumlusunun bulunması tam olarak olanaksız olsa da savaşı yayılmasına neden olan devlet Almanya olarak kabul edilmektedir. Öte yandan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Almanya'ya karşı hızlı bir şekilde askeri tedbirlere başvurmaları ile barışçı bir çözümü reddeden Rus politikasının da savaşın yayılmasında önemli etkileri bulunmaktadır (Sander, 2009: 353; Lee, 2014: 165-166). Bu savaş büyük devletlerin siyasal güçlerini devam ettirmek için bütün güçlerini ortaya koydukları '*ilk büyük çaplı gösterisi*' olarak dünya tarihinde yerini almış önemli ve yeni bir olaydır. Savaşın uzun sürmesi, savaştan devletlerin çok olması, savaşın farklı kıtalara yayılmış olmasından dolayı bu savaşa I. Dünya Savaşı denildiği düşünülse de bu isimlendirmede esas etken '*ilk topyekûn savaş*' olmasıdır (Sanders, 2009: 346,351).

I. Dünya Savaşı başladığında Osmanlı Devleti tarafsızlığını ilan etmiş (Ünal, 2013: 44), Boğazları ulaşıma kapatmış, ülke genelinde seferberlik ilan etmiş (Ünal, 2013: 40) ve kapitülasyonları kaldırmıştır. Tarafsızlık ilan edilse de İttihat ve Terakki Hükümeti, Avrupa'da başlayan ve Osmanlı'yı etkileyecek olan savaşın dışında kalmanın mümkün olmayacağını kısa

zamanda anlamıştır (Baydar ve Öztürk 2018: 39). Osmanlı Devleti, savaşın başında tarafsızlığını ilan etmiş olsa da dünya siyasetinde yalnız kalmamak ve savaşa dâhil olduğunda kendisine destek olacak devletler bulmak amacıyla ittifak arayışına başlamıştır. Osmanlı, ilk ittifak teşebbüsünü; Almanya'ya karşı kırıngılığının olması ile Almanya'nın savaşlarda Osmanlı'ya destek vermemesi, Osmanlı Devleti üzerindeki Rus baskısını önleneyeğini düşünmeleri (Baydar ve Öztürk 2018: 40), İtalya'nın Trablusgarp'a saldırması ile Avusturya'nın Balkan politikası ve Bosna-Hersek'i işgali üzerine, İngiltere'ye yapmıştır. Maliye Nazırı Cavit Bey ile Bahriye Bakanı Winston Churchill arasında yapılan mektuplaşmada "*Şimdilik yeni siyasi bağlar altına giremeyiz.*" denilerek ittifak teklifi İngiltere tarafından reddedilmiştir (Armaoğlu, 2009: 140; Kaşıyugun, 2009: 320; Alkan, 2014: 160). Ancak bu ittifak teklifi İngiltere tarafından, Osmanlı Devleti'nin ekonomik ve siyasi gücünün zayıf olması, Rusya'nın baskısı, savaşın sonunda Osmanlı Devleti'ni kendi aralarında paylaşmayı planladıkları için reddedilmiştir (Kaşıyugun, 2009: 321; Baydar ve Öztürk 2018: 40). Osmanlı Devleti ikinci ittifak çalışması Fransa ile yapılmıştır. Bahriye Nazırı ve Türk-Fransız Dostluk Cemiyeti Başkanı Cemal Paşa, Fransız Dışişleri Bakanlığı ile temas kurmuştur. "*Rusya razı olmadıkça bu ittifak gerçekleşemez.*" cevabı ile bu ittifak teklifi de reddedilmiştir (Armaoğlu, 2009: 140-141; Kaşıyugun, 2009: 320-321; Şahin, 2012: 9 Alkan, 2014: 160).

Osmanlı Devleti'nin İtilaf Devletleri tarafına katılmak için yaptığı iki çalışmanın sonuç vermemesi Almanya ile ittifak kurulmasına yol açmıştır. İttifak Devletleri'ne başvurmasında Avusturya'dan gelen teklif etkili olmuş ve Almanya ile yapılan görüşmeler sonucu 2 Ağustos 1914'te Türk-Alman ittifakı imzalanmıştır (Armaoğlu, 2009: 141-142; Kaşıyugun, 2009: 325; Kılıç, 2014: 100-115; Alkan, 2014: 160). Almanya, Osmanlı Devleti'nin kendi yanında savaşa katılmasıyla planlarını gerçekleştirebileceğini düşünmüştür. Almanya bu ittifakla; yeni cepheleler açarak savaşın geniş alana yayılmasını ve cephe yükünü azaltmayı, Osmanlı Devleti'nin jeopolitik konumundan yararlanarak İngilizlerin sömürgeleri ile bağlantısını kesmeyi, Osmanlı halifesinin dini gücünden faydalanarak İngilizleri sömürgelerinde zor duruma düşürmeyi planlamıştır (Kaşıyugun, 2009: 322-323; Kılıç, 2014: 100-115; Baydar ve Öztürk 2018: 40).

İngiliz gemilerini bombalayan iki Alman gemisinin Boğazlara sığınması, Osmanlı Devleti'nin bu gemileri satın aldığını açıklaması İtilaf Devletleri ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerin kopmasına neden olmuştur. Tarafsız olan bir devletin savaş koşullarında kendisine sığınan gemileri silahsızlandırması ve personelini gözaltına alması gerekirken, Osmanlı Devleti bu gemileri satın almıştır (Ünal, 2013: 64). Gemilere Türk bayrağı çekilerek askerlerine fes giydirilmiş ve gemilerin isimleri de Yavuz ve Midilli olarak değiştirilerek Osmanlı donanmasına dâhil edilmiştir. Bu durum İtilaf Devletleri'nin gözünden kaçmamış ancak Osmanlı'nın tarafsız kalmaya devam etmesi için müdahale etmemişlerdir (Armaoğlu, 2009: 142; Alkan, 2014: 161-167). Osmanlı Devleti, bu Alman gemilerinin amirali Amiral Souchon'un da etkisiyle adım adım savaşın içine sürüklenmiştir (Armaoğlu, 2009: 143-144; Alkan, 2014: 157; Baydar ve Öztürk 2018: 40). Almanya'nın baskıyı arttırması sonucu Enver Paşa ve kabine üyelerinin etkisiyle Osmanlı donanmasına ait Yavuz ve Midilli gemileri 29-30 Ekim 1914'te Karadeniz'e açılarak Rusya'nın Sivastopol ve Odesa limanlarını bombalamıştır. Bu olay üzerine İngiltere, Fransa ve Rusya Osmanlı Devleti'ne savaş açınca Osmanlı Devleti fiilen savaşa girmiştir (Armaoğlu, 2009: 144-145; Kaşığıuğun, 2009: 331-31; Şahin, 2012: 9; Alkan, 2014: 157; Baydar ve Öztürk 2018: 40; Alkan, 2014: 167-175).

Savaş, 1918'de İttifak Devletleri'nin yenilgisiyle sonuçlanınca Osmanlı Devleti Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak I. Dünya Savaşı'ndan ayrılmak zorunda kalmıştır (Sander, 2009: 392). İtilaf Devletleri'nin işgallere başlaması sonucu Osmanlı Devleti'nin toprakları işgal edilmiş ve Osmanlı Devleti İstanbul'da İtilaf Devletleri'nin hegemonyasına düşmüştür. Bunun üzerine Anadolu'da İtilaf Devletleri'nin işgaline karşı yeni bir hareket meydana gelmiştir. Bu hareketin sonucunda da Kurtuluş Savaşı gerçekleştirilerek işgallere son verilmiş daha sonra Osmanlı Devleti de ortadan kaldırılmıştır(Sander, 2009: 400-414). Kurtuluş Savaşı'nın gerçekleştirilmesi ve işgallere son verilmesinden sonra yeni kurulan devlet kendi idealleri doğrultusunda yeni bir politika izlemeye başlamıştır. Bu politikayı gelecek nesillere aktarma aracı olarak da 'eğitim politikalarını' görmüş ve Tarih derslerinde bu konuların öğretilmesine yönelik çalışmalarda bulunulmuştur. Böylece müfredata Kurtuluş Savaşını kapsayacak konuların konulması kararlaştırılmıştır. Dünya Savaşı ve Cumhuriyet dönemi olaylarını yeni nesillere öğretmek için bu dersin içeriği bu dönemi kapsayacak şekilde belirlenmiştir (Karapınar,1992:147; Çapa, 2002: 40; Öztaş, 2009: 100; Rençber, 2010)

İlkokul ve orta okul seviyesindeki ilk tarih programları II. Abdülhamit dönemine aittir (Sakaoğlu, 1994: 144; Behar, 1996: 78; Ayrancı, 2014: 117). Bu program uzun süre ufak değişikliklerle uygulanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim sisteminin ve anlayışının temeli 3 Mart 1924'te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na göre belirlenmiştir (Aslan, 2010: 216-217). Cumhuriyet döneminde ulusal ve laik temellere dayalı yeni yönetim biçimine uygun olarak eğitim sisteminin bu düzene uydurulması yönünde oluşturulan öğretim programlarında yapılan ilk değişiklik 23 Nisan 1924'te toplanan İkinci Heyet-i İlmiye toplantısında gerçekleşmiştir (Aslan, 1994: 305; Behar, 1996: 78; Aslan, 2010: 216-217; Ayrancı, 2014: 117-118). 1924-1932 yılları arasında ortaokullarda '*Türkiye Tarihi*' (1924-29 ortaokul 3), '*Türk Tarihinin Ana Hatları*' (1929-31), '*Tarih*' (1929-30, lise), '*Orta Mektep İçin Tarih*' (1933) ders kitabı olarak okutulmuştur (Behar, 1996: 99/108-110; Koullapis, 1996: 290-291; Aslan, 1996: 306; Çapa, 2002: 50; Öztaş, 2009: 97-99; Ayrancı, 2014: 118 Özbek, 1997: 21-23). 1924 müfredat programı içerisinde '*Saltanat, Osmanlı Hanedanı ve Hilafet*' ile ilgili konular ders kitaplarından çıkartılmış yerine '*Türk Kurtuluş Savaşı Tarihi*', '*Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Kuruluşu*', '*Sevr ve Lozan Anlaşmaları*', '*Cumhuriyet'in İlanı*', '*Hilafetin Kaldırılması*' gibi konular eklenmiştir (Aslan, 2010: 216-218; Öztürk, 2011: 995-998). 1936 programında ilkokul V. sınıf müfredatında '*Osmanlı Tarihi*', '*Cumhuriyet Tarihi*', '*Avrupa Tarihi*' ve '*II. Dünya Savaşı*' konuları yer almıştır (Sakaoğlu, 1996: 146).

İlkokul programları içerisinde 1924'ten 1948'e kadar müfredatta var olan dersin adı '*Tarih*'tir. 1968 ilkokul programında ise *Tarih, Coğrafya, Yurt/Yurttaşlık Bilgisi* dersleri ne ait programlar birleştirilerek '*Sosyal Bilgiler*' ders programı oluşturulmuştur (Sakaoğlu, 1996: 147; Keskin ve Keskin, 2009: 73-74; Ambarlı, 2010: 19; Turan, 2016: 258 Alaca, 2017: 50). Ortaokul seviyesinde bu çalışmalar yapılırken, 1933'te İstanbul Üniversitesi'ne bağlı '*Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü*' oluşturulmuş ve ilk '*Devrim Tarihi*' dersi 1934'te verilmeye başlanmıştır. Aynı yıl Ankara'da üniversite hocalarının ders notlarıyla '*İnkılâp Tarihi Enstitüsü*' oluşturulmuştur. (Doğan, 2014: 108). 1942'de '*İnkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi*' dersi yükseköğretimde okutulmaya başlanmıştır. (Boykoy, 2011: 169-170; Doğan, 2014: 104). 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra '*Devrim Tarihi*' dersine '*Atatürkçülük*' eklenerek ortaokul üçüncü (8. Sınıf) sınıftan üniversite son sınıfa kadar "*Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük*" dersi

zorunlu ders haline gelmiştir (Aslan, 1996: 306-309; Çapa, 2002: 44; Doğan, 2014: 103; Turan, 2016:259/266).

Farklı ülkelerin ders kitaplarında 1. Dünya Savaşı'nın farklı şekillerde anlatıldığı ifade edilebilir. Alman tarih ders kitaplarının Birinci Dünya Savaşı'nı fazla eleştirel olarak incelenmediği ve Almanların düşmanları tarafından çevrildiği gençlere aktarılmaktadır. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra yazılan tarih ders kitapları Almanların savaş suçu işlemediğini dile getirmektedir. Alman tarih ders kitaplarında "*Almanya'nın elleri temizdir. Hiçbir tarih ders kitabı bunun aksini söyleyemez. Almanya, dünya savaşının tek suçlusunu değildir.*" gibi ifadeler yer verilmektedir (Aktaş, 2013: 72). Ohio Üniversitesi Tarih Eğitimi Enstitüsü'nün 2010 yılında, lise öğretmenleriyle yürüttüğü "*Küresel Bağlamda Büyük Dünya Savaşı*" başlıklı projesi kapsamında 9. sınıf düzeyinde I. Dünya Savaşı konusu ile ilgili içerikler hazırlayarak kanıt temelli öğrenme yolu ile savaşın gündelik yaşam ve insani boyutunu öğrencilerin empati kurmaları ve savaşa farklı grup, devlet ve ulusların bakış açısıyla bakabilmelerini sağlamak amaçlanmıştır (Gedikler ve Tekin, 2018: 478). Bu çalışmada öğrencilerin I. Dünya Savaşı'na katılan farklı ülkelere yönelik empati geliştirdikleri belirlenmiştir. Türkiye'de de I. Dünya Savaşı'na ciddi bir yönelim olmakla birlikte eğitim boyutuna olan ilgi daha azdır. Bu konuda yapılan en kapsamlı çalışma Toplumsal Tarih Vakfı'nın Kabapınar, Köroğlu ve Güllü'nün danışmanlığında gerçekleşen "*Gençler Cihan Harbi'ni Farklı Perspektiflerden Tartışıyor ve Yazıyor*" adlı projedir. Projenin 2014 yılında başlayan birinci aşamasında öğrenciler I. Dünya Savaşı'na katılan farklı ülkelere seçilen ders kitaplarında I. Dünya Savaşı bölümlerini inceleyerek kendi oluşturdukları ölçütler doğrultusunda değerlendirmiştir. 2015 yılında başlayan ikinci aşamasında da "*Gençler Cihan Harbi'ni Farklı Perspektiflerden Tartışıyor ve Yazıyor II*" kapsamında ise kanıt temelli öğrenme, çoklu bakış açısı ve eleştirel düşünme becerileri konusunda eğitimler alarak 7. ve 8. sınıf ders kitaplarındaki I. Dünya Savaşı'nın içeriğini kendileri oluşturmuşlardır. (Tarih Vakfı ve Orient-Institut, 2014; Gedikler ve Tekin, 2018:479) Yazıcı (2013: 535-536) ise 10. sınıf Tarih ve 11. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinde aynı konuyu program ve ders kitaplarındaki kazanımlar ve kapsam açısından inceleyen betimleyici bir çalışma yapmıştır (Gedikler ve Tekin, 2018:480). Turan (2015: 288-289) ise Türkiye'de 1985-2015 yılları arasında ilköğretim okullarında okutulan Sosyal Bilgiler, Milli Tarih ve Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük derslerinin öğretim programları ile ders kitaplarında Çanakkale

Savaşları'nın ele alınış şekli ve bunun zaman içerisinde uğradığı değişimi ortaya koymayı ve değerlendirmeyi amaçlanmıştır. Pala (2018: 63-65), 8. Sınıf öğrencilerinin Çanakkale Cephesi'ne ilişkin bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması desenini kullanarak çalışma yapmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılı için hazırladığı ders kitaplarında *"Birinci Dünya Savaşı'nın sebeplerini ve savaşın başlamasına yol açan gelişmeleri kavrar. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin durumu hakkında çıkarımlarda bulunur. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanması ve uygulanması karşısında Osmanlı yönetiminin, Mustafa Kemal'in ve halkın tutumunu analiz eder. Millî Mücadele'nin hazırlık döneminde Mustafa Kemal'in yaptığı çalışmaları analiz eder. Mustafa Kemal'in ve Türk milletinin Sevres Antlaşması'na karşı tepkilerini değerlendirir."* kazanımlarının öğrenciler tarafından edinilmesi/öğrenilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, I. Dünya Savaşı'nı 8. Sınıf öğrencilerin nasıl algıladığının tespit edilmesidir.

Çalışmada, aşağıdaki alt problemlere çözüm aranmıştır.

- 8. Sınıf öğrencileri 1. Dünya Savaşı'nın çıkış nedenleri olarak neleri görmekte-dirler?
- 8. Sınıf öğrencilerine göre Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşı'nda izlediği politikalarla/siyasetle ilgili görüşleri nelerdir?
- 8. Sınıf öğrencilerine göre 1. Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti'ne etkileriyle ilgili görüşleri nelerdir?
- 8. Sınıf öğrencilerine göre 1. Dünya Savaşı'nın Türk Tarihine etkileriyle ilgili görüşleri nelerdir?
- 8. Sınıf öğrencilerine göre 1. Dünya Savaşı'nın Dünya Tarihine etkileriyle ilgili görüşleri nelerdir?

Yöntem

Bir duruma ait sonuçların belirlenmesi hedeflendiği ve öğrencilerin sahip oldukları algıların ortaya çıkarılması amaçlandığı için nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni tercih edilerek kullanılmıştır. Durum çalışmaları, bir olayı meydana getiren ayrıntıları

tanımlayıp görmek, o olaya olası açıklamalar getirip olayı değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır (Topkaya, 2006: 113-118; Özdemir, 2010; Bütün ve Demir, 2013; Yıldız, 2017: 421-442; Büyüköztürk vd. , 2018: 23). Araştırmanın örnekleme seçkisiz örnekleme yöntemlerinden basit seçkisiz örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Çalışmada derinlemesine bilgi toplanması, bir durumun sonuçlarının tespit edilmesi amaçlandığı için yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından ders kitabı kazanımlarına bağlı kalınarak hazırlanan 5 soru bir alan uzmanı ve bir öğretmen tarafından gözden geçirilmiştir. Alan uzmanı ve öğretmen soruların çocukların seviyesine uygun olduğunu ve anlayarak cevap verebilecekleri seviyede olduklarını ifade etmişlerdir. Görüşme sorularıyla, 2 öğrenci ile pilot uygulama yapılmış, öğrenci cevapları çözümlenmiş ve amaca uygun cevaplar oldukları gözlenmiştir. Mülakat rastlantısal olarak seçilen 7 kız ve 7 erkek toplam 14 öğrenciyle bizzat araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Mülakat, ses kayıt cihazları kullanılarak yapılmış, mülakat esnasında öğrencileri yönlendirmeye yönelik herhangi bir soru sorulmamıştır. Görüşmeler esnasında, soruların daha anlaşılabilir hale gelmesini sağlamak amacıyla sondaj soruları sorularak konu daha anlaşılır hale getirilmeye çalışılmıştır. Görüşme esnasında görüşmeden çekilmek isteyen öğrencilere izin verilmiştir.

Çalışmadan elde edilen öğrenci söylemleri yazıya dönüştürülmüş ve öğrenci söylemlerinden ortak temalar çıkartılmaya çalışılmıştır. Öğrenci söylemleri, bulgular bölümünde tablolaştırılarak ve temaları ortaya konularak daha anlaşılır hale getirilmeye çalışılmıştır. Öğrenci söylemlerinin tablolaştırılarak verilmesinde söylemler içerik analizine tabi tutulmuştur. Ayrıca öğrencilerin söylemleri betimsel analiz yöntemi kullanılarak, doğrudan alıntılama yoluyla tabloların altında verilmeye çalışılmıştır. Çalışmada öğrencilerin söylemlerinden çıkartılan ana fikirler ve temalara tablolarda yer verilmiştir. Bu ana fikirlerin öğrencilerin söylemlerini karşılayıp karşılamadığı araştırmacılar tarafından gözden geçirilmiş ve uyuşma sağlanan öğrenci fikirlerine tablolarda yer verilmiştir. Çalışmanın geçerliliği, alan uzmanı incelemesi ile sağlanmaya çalışılırken, güvenilirlik ise, araştırmanın doğrudan araştırmacı tarafından yapılması, doğrudan alıntılamalarda bulunma yoluyla sağlanmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Yapılan çalışmadan, öğrencilerin TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi içerisinde yer alan konulardan biri olan, I. Dünya Savaşı'na yönelik farkındalıklarının olduğu, Dünya Savaşı'nın çıkması, gelişmesi, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndaki durumu ve savaş sonrası ortaya çıkan gelişmelere yönelik kendi seviyelerine uygun kazanımlar edindikleri bulgularına ulaşılmıştır. Çalışmada, araştırma bulgularının anlaşılır olması amacıyla aynı anlama gelebilecek ifadeler ortak cümleler içerisinde bütünleştirilerek tablolaştırılmıştır. Ayrıca öğrenci söylemlerinden çıkarılabilecek temalara tablolar içerisinde yer verilmiştir.

Tablo 1: 8. Sınıf Öğrencilerinin 1. Dünya Savaşı'nın Çıkış Nedenlerine Yönelik Görüşleri

KOD	ÖĞRENCİ SÖYLEMLERİ	KAVRAM
Ö1	Başka toprakları ele geçirme ve elinde olanlarla yetinememe hırsı. Daha çok üstünlük kurma düşüncesi.	Hırs
Ö2	Para, güç, toprak elde etmek isteği. Sırlı bir öğrencinin Avusturya-Macaristan Veliahdının öldürülmesi	Güç.
Ö3	Devletlerin diğer devletleri sömürge olarak kullanması. Pazar arayışı ile ucuza ürettiklerini devletlere pahalıya satma isteği.	Sömürgecilik
Ö4	Osmanlı'dan intikam almak istemeleri	İntikam
Ö5	Ülkelerin arasında hammadde yarışı. Sıcak denizlere inmek politikası.	Sömürgecilik
Ö6	Dünyaya hâkim olma, dünyayı yönetme isteği. Hammadde yarışı sonucu sömürgecilik ve bloklaşma.	Dünyaya hâkim olma arzusu, Sömürgecilik
Ö7	Avusturya-Macaristan veliahdının bir Sırp tarafından öldürülmesi. Açgözlülük edip hammadde arayışı ve pazar arayışı sonucu sömürgecilik yapılması.	Dünyaya hâkim olma, Sömürgecilik
Ö8	Avusturya-Macaristan veliahdının bir Sırlı tarafından öldürülmesi. Sömürgecilik sonucu açgözlü olmak istemesi. Avrupa'nın Ortaçağda kötü bir dönemde olması sonucu Coğrafi keşiflerle gözünün açılması. Sömürge elde etmek istemeleri üzerine Sanayi Devrimi'nin başlaması.	Sömürgecilik, Siyasal İlişkiler
Ö9	Hammadde arayışlarının sonucunun paraya bağlanması. Birbirinden büyük olmak için paranın çok olması.	Hammadde arayışı, Sömürgecilik

Ö10	Yetersiz malzeme nedeniyle hammadde arayışı ve sonucunda sömürgeciliğin başlaması. Devletlerin fazladan toprak sahibi olmak istemesi.	Toprak ele geçirme, Sömürgecilik
Ö11	Sanayileşmenin getirdiği hammadde arayışının sömürgecilikle sonuçlanması. Daha çok gelişerek dünyaya hâkim olmak.	Sömürgecilik
Ö12	Hammadde arayışının sömürgecilik yarışına dönmesi, Devletlerin tüm dünyayı yönetme arzusu.	Yönetme arzusu, Sömürgecilik
Ö13	Hammadde arayışının sömürgecilik yarışına dönmesi,	Hammadde arayışı, Sömürgecilik
Ö14	Hammadde arayışının sömürgecilik yarışına dönmesi ve devletlerarası yarışın olması.	Devletlerarası rekabet, Sömürgecilik

Tablo 1 incelendiğinde I. Dünya Savaşı'nın çıkış nedenleri arasında 11 öğrenci söyleminde *sömürgecilik*, 7 öğrenci söyleminde *hammadde arayışı*, 3 öğrenci söyleminde *Avusturya-Macaristan veliahdının öldürülmesi*, 2 öğrenci söyleminde *pazar arayışı* olduğu görülmektedir. Öğrencilerle yapılan bu çalışmada özellikle sömürgecilik anlayışının I. Dünya Savaşı'nın çıkmasında ana etken olduğu bulgusuna ulaşılmaktadır. Ayrıca bulgular öğrencilerin siyasi ve ekonomik olayları I. Dünya Savaşı'nın çıkış nedenleri olarak gördüğünü göstermektedir. Buna Ö7 ve Ö8'in "*Avusturya-Macaristan veliahdının bir Sırp tarafından öldürülmesi*" ile Ö9, Ö10, Ö14 ve Ö15'in "*Hammadde arayışının sömürgecilik yarışına dönmesi*" söylemleri örnek olarak gösterilebilir. Ö1'in "*Elinde olanlarla yetinememe hırsı, Daha çok üstünlük kurma düşüncesi*" ile Ö4'ün "*Osmanlı'dan intikam almak*" cevapları öğrencilerin, I. Dünya Savaşı'nın çıkış nedenlerine yönelik olarak kazanımları doğru bir şekilde geliştirdiklerini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Tablo 1'in temalarına bakıldığında "*silahlanma yarışı, hır, güç, toprak bütünlüğü, devletlerarası yarış, yönetme arzusu*" temalarını birer öğrenci; "*hammadde yarışı ve dünyaya hâkim olma*" temalarını ikişer öğrenci; "*sömürgecilik*" temalarını ise 11 öğrenci ifade etmiştir. Öğrencilerin söylemlerinden elde edilen bu temalar göre ise öğrenciler I. Dünya Savaşı'nın çıkış nedenleri arasında özellikle siyasi ve ekonomik nedenlere yönelik ifadelerde buldukları bulgusuna ulaşılabilir. Bu bulgulardan öğrencilerin siyasi ve ekonomik olayların etkilerini ve sonuçlarını doğru okuyabildikleri, olaylar arasında sebep sonuç ilişkisi kurma

becerisi geliştirdikleri görülmektedir. Bu beceriler aynı zamanda resmi otoritenin öğrencilerden edinmelerini bekledikleri beceriler arasında yer almaktadır.

Tablo 2: 8. Sınıf Öğrencilerinin Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşı'nda İzlediği Politikalarla/Siyasetle İlgili Görüşleri

KOD	ÖĞRENCİ SÖYLEMLERİ	KAVRAM
Ö1	Savaş ve savaşta kullanılan yöntemler, taktikler olsun çok değişik geliyor. Kafa yapıları nasıl anlayamadığım için şu an tam olarak cevap veremem ama bana göre daha farklı bir taktikle daha insancıl yollarla bence halledilebilirdi. Karşı taraf daha insancıl ve empati kurabilen karşındakini anlayabilen bir taraf olsaydı daha barışçıl daha nazik bir şekilde halledilebilirdi ama mümkün olmadı.	İnsancıl Empati
Ö2	Daha çok taraf tutmaya çalışmıştır. İki taraf arasında kalacağı için mecburen Almanya tarafına geçmiştir.	Taraf tutma
Ö3	Almanya'ya hayranlık duyduğu için onun yanında yer almıştır. Almanya kaybetmiş. O yüzden Osmanlı Devleti de kaybetmiş sayılıyor. Öbür devletlerin yanına gitmedi. Çünkü öbür devletlerin de en temel amacı Osmanlı'yı paylaşmaktı. O yüzden Osmanlı'yı yanlarına almadılar.	Almanya hayranlığı, Paylaşmak
Ö4	Rusya, İngiltere, Fransa'nın arasında kalıyoruz jeopolitik olarak. O yüzden en başta bir yer seçseydi ortada kalmazdı. Öncelikle İtilaf Devletleri'nin yanına gidiyor ancak kabul etmiyorlar. Çünkü kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmek istiyorlar.	Taraf tutma
Ö5	Osmanlı Devleti İtilaf Devletlerini seçmek istiyor. Ancak İngiltere Osmanlıyı paylaşmak istediği için yanında olmasını istemiyor. Yanında yer alırsa da paylaşamayacağını biliyor ve tarafsız kalmasını istiyordu. Savaşı kazanacağını biliyor. İttifak Devletleri de Osmanlı'ya baskı yaparak Osmanlı'yı kendi yanlarına çekiyorlar. Savaşı kaybetmemizin en önemli nedeni tarafsız kalmamak istememiz.	Tarafsız olmama
Ö6	Osmanlı Devleti bence kendi çıkarlarını gözetmeye çalıştı; fakat gözetememiştir. Başka devletlerin yanında savaşa girip karlı çıkmaya çalışmış; ama böyle bir sonucu göremedik. Savaşın sonlarına doğru katılıp farklı bir sonuca ulaşabilirlerdi. Bu şekilde yaparak bizim geçmişi düşünerek yapılan hatalardan ders almamıza yardımcı oldular.	Çıkarını koruma
Ö7	Almanya'ya bağlı kalmamalıydık. Almanya'ya çok güveniyorduk, Almanya'nın kazanacağına kesin gözüyle bakıyorduk. Kendimize ve bileğimize güvenmeliydik, kendi cephelerimize kendi komutanlarımızı atayıp görüşleri doğrultusunda karar vermemiz gerekiyordu.	Kendine güven

Ö8	Teslimiyetçi bir siyaset izlemiş, Almanya'ya güvenmiş. Planlı bir iş yürütüldüğünü düşünmüyorum. Var gücümüzle herhangi bir şey yaptığımızı ve kötü bir siyaset yaptığımızı düşünüyorum.	Teslimiyetçi Plansız
Ö9	İyi bir siyaset izlediğini düşünmüyorum. Sonucunda Osmanlı Devleti yıkıldı. Savaşı kaybettik ve dostluklarımız bitti. Yıkılması şuan ki devletimizin varlığı için iyi oldu.	Yenilgi Yeni devlet
Ö10	Güzel bir siyaset izlediğini düşünüyorum. Osmanlı Devleti Atatürk'ü öne sürmüştür komutan olarak. Atatürk de savaşı güzel yöneterek kazanmıştır. Bu yüzden Osmanlı Devleti'nin siyasetinin iyi olduğunu düşünüyorum.	Atatürk
Ö11	Başka devletlere güvenerek savaşa girdi. Bu da kötü bir şey ve savaşın sonunda büyük bir yenilgiye uğradılar. Bir sürü kayıp verdik, topraklarımız azaldı.	Yenilgi
Ö12	Almanya'ya güvenmek yerine kendi askerlerini çıkarabilirdi.	Kendine güven
Ö13	Dünya savaşında topraklarını göz önünde bulundurarak 2. Dünya Savaşında daha iyi önlemler alabilirdi. Kendisine güveni yoktu, başka devletlerden yardım alarak hareket ediyordu. Kendi başına da yapabilirdi. Başka devletlere güvenerek hata yapmıştır.	Kendine güven
Ö14	Çok iyi olduğunu düşünmüyorum. Stratejik olarak daha çok düşünebilir ve daha iyi sonuçlar alınabilirdi; ama çok düşünmediler. Her şeyi hemen halletmek istediklerinden iyi olduğunu düşünmüyorum.	Düşüncesizlik Acelecilik olma

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin birbirlerinden farklı cevaplar verdiği görülmektedir, ancak öğrencilerin çoğunluğu Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşı'nda izlediği politikanın yanlış olduğunu düşünmektedir. Bu görüşlerinde *Osmanlı'nın yalnızlıktan kurtulmak için ittifak arayışında olması, Osmanlı'nın Almanya'ya duyduğu hayranlık sonucunda onun yanında savaşa katılması, Almanya'ya duyduğu güven sonucu savaşı kaybetmesi ve Osmanlı Devleti'nin yıkılması* gibi faktörler etkili olmuştur. Öğrenci söylemleri incelendiğinde 6 öğrencinin (Ö2, Ö3, Ö5, Ö7, Ö8, Ö12) Almanya ile ilgili görüş belirttiği ve bu devlete olan güvenden, duyulan hayranlıktan yola çıkarak izledikleri politikanın yanlış olduğunu ve bu etken sonucunda da savaşı kaybettiğimizi belirtmişlerdir. 3 öğrenci de (Ö6, Ö11, Ö13) Osmanlı'nın kendine güveni olamadığını ve başka devletlere duyulan güven sonucu savaşa girdiğini ve başarısız olduğunu belirtmiştir. Buna karşın Osmanlı Devleti'nin izlediği politikayı doğru bulan bir öğrenci bulunmaktadır.

Ö10'un "Güzel bir siyaset izlediğini düşünüyorum. Osmanlı Devleti Atatürk'ü öne sürmüştür komutan olarak. Atatürk de savaşı güzel yöneterek kazanmıştır." ifadesi de bunun kanıtıdır. Ö1'in "Karşı taraf daha insancıl ve empati kurabilen karşındakini anlayabilen bir taraf olsaydı daha barışçıl daha nazik bir şekilde halledilebilirdi ama mümkün olmadı."; Ö7'nin "Kendimize ve bileğimize güvenmeliydik, kendi cephelerimize kendi komutanlarımızı atayıp görüşleri doğrultusunda karar vermemiz gerekiyordu."; ifadeleri dikkat çemiştir. Öğrenci söylemleri genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nda izlediği politikalarla ilgili olarak yorum yapabildikleri ve olanlar yerine olması gerekenler konusunda fikir yürütebildiklerini, başka devletlere güvenmek ve onlara bağlı olmak yerine kendi komutan ve askerlerine güvenmeleri ve stratejik konumlarını kullanmaları gerektiği konusunda da fikir yürüttükleri görülmüştür. Bu durum da öğrencilerin ilgili devletler ve durumları ile stratejik konuları hakkında bilgi sahibi olduklarını, devletlerarası ilişkiler üzerinde etkili olan faktörler hakkında fikir yürütebildiklerini göstermektedir. Ayrıca öğrenci söylemleri otoritenin belirlediği kazanımlara ek olarak öğrencilerin kendi görüşlerini de ortaya koyabildiklerini de göstermektedir.

Tablo 3: 8. Sınıf Öğrencilerinin I. Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti'ne Etkileriyle İlgili Görüşleri

KOD	ÖĞRENCİ SÖYLEMLERİ	KAVRAM
Ö1	Çok kötü etkiledi. Osmanlı'da iken bizim hiçbir şeyimiz yoktu. Osmanlı Devleti zaten çok berbat ve kötü bir durumdaydı ve çöküktü.	Osmanlı'nın çöküşü
Ö2	Çok kötü. Çok toprak kaybettik.	Toprak kaybı
Ö3	Osmanlı Devletinden çok şehit çıktı, çok kan döküldü. Osmanlı Devleti 1. Dünya Savaşı'na kanlı harflerle yazıldı. Çöküş dönemi vardı. Savaş daha çok etkiledi. Ekonomisi battı. Sömürdüler Osmanlı'yı....	Toprak kaybı, Osmanlı'nın çöküşü
Ö4	Osmanlı Devleti' çökmek üzereydi. Hem savaş hem de iç karışıklıklardan dolayı daha çok sarsıldı ve yıkılacak duruma geldi.	Osmanlı'nın çöküşü
Ö5	Osmanlı Devleti'ni çok kötü bir şekilde etkiledi. Bu savaşa katılmasaydı çok farklı bir şekilde ilerleyebilirdik ve belki bizi sömürmeyeceklerdi ve kurtulacaktık. Şuan da belki halen Osmanlı'ya göre yönetilecektik yani saltanat ve halifelige göre yönetiliyor olacaktık. Dünya Savaşı'ndan sonra bir şeyler değişmeye başladı, insanlar da değişmeye başladı. İnsanların fikirleri de değiştiği için Osmanlı Devleti için de iyi bir şeyler oldu. Türkiye'nin kurulmasının aslında en önemli sebebi 1. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmamız.	Osmanlı'nın çöküşü, Değişiklik, Yeni Devlet

Ö6	Osmanlı Devleti kötü etkilendi. Sonuçta devlet yok oldu ve farklı bir devlet kuruldu. Daha bağımsız, hür bir devlet kuruldu. Kendini yönetebilen bir devlet kuruldu. Osmanlı Devleti artık yok.	Osmanlının çöküşü, Yeni Devlet,
Ö7	1. Dünya Savaşı olmasaydı şurada biz özgür ve hür bir toprakta yaşamamış olacaktık. Belki yine Osmanlı Devleti devam edecekti, süregelen padişahlık sistemi, halifelik, belki yine en fazla toprak bizde olacaktı; ama ülke içinde yaşayan insanlar mutlu olmayacaktı. Çünkü tek bir kişi ülkeyi yönetiyordu ve ne isterse onu yapıyordu halkın iradesi yoktu.	Osmanlının çöküşü, Yeni Devlet, Halk iradesi
Ö8	Kötü etkiledi. Sonuçları çok kötü oldu. 1. Dünya Savaşı'na biz erken girdik; ancak 2. Dünya Savaşı'na daha geç girdik. 1. Dünya Savaşı'na plansız bir şekilde girdik; 2. Dünya Savaşı'na plan yaparak girdik.	Acelecilik Plansızlık
Ö9	Çoğunlukla kötü ama iyi yanları da var. Biz iyi bir şey yaptık ve onlara güvendik ama onlar savaşı kaybettiği için biz de savaşı kaybettik, gücümüz azaldı ve topraklarımızı kaybettik.	Osmanlının çöküşü
Ö10	Osmanlı Devleti'ni tabii ki de kötü etkilemiştir. Ama ondan sonra Türkiye Cumhuriyeti kuruldu. Osmanlı Devleti için zaten bir yıkılış vardı. Atatürk de yıkılan bir devleti yeni bir devlet olarak kurmuş oldu.	Osmanlının çöküşü, Yeni Devlet
Ö11	Hem olumlu hem de olumsuz etkiledi. Bir sürü insan can verdi, topraklarımız azaldı. Saltanattan çıktık ülkeye birçok yenilik geldi. Bir sürü yeni kanun çıkartıldı ve ülkenin yönetim şekli değişti.	Osmanlının çöküşü, Yenilik
Ö12	Bir yandan iyi bir yandan da kötü etkiledi. Kendilerine güveni kullanamadılar ve kendilerine güvenmediler.	Kendine güvensizlik
Ö13	Olumsuz çünkü topraklarını kaybettiler. Olumlu çünkü bundan bir ders çıkararak daha iyi bir devlet kurdular.	Toprak kaybı, Yeni Devlet
Ö14	Bazı yanları çok iyi bazı yanları da çok kötüdür. Durumumuz yoktu, herkes birbirine düşman oldu; ancak 1. Dünya Savaşı'ndan sonra iyi olan bazı dostluklar kuruldu.	Düşmanlık, dostluk

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin çoğunluğu Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşı'ndan olumsuz etkilendiğini, Osmanlı Devleti'nin çöküş dönemine girerek yıkıldığını ve sonrasında da yeni bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu belirtmiştir. Öğrenci söylemleri incelendiğinde 7 öğrenci (Ö1, Ö2, Ö5, Ö6, Ö8, Ö10, Ö13) I. Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti'ni olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Öğrenci söylemlerinden 'Osmanlı Devleti'nin çöküş dönemine girmesi, devletin toprak kaybetmesi, Osmanlı devletinin sömürülmesi, devletin yıkılması' kanıt olarak gösterilebilir. Buna karşın 4 öğrenci de Osmanlı Devleti'ni olumlu etkilediğini belirtmiştir. Öğrenci söylemlerinden 'dünya da ve Osmanlı'da bir şeylerin

değiştiğini ve yeni bir devletin kurulması, kendi kendini yönetebilen daha bağımsız ve hür bir devletin kurularak Osmanlı'nın olmadığı, özgür ve hür topraklarda haklı iradesinin olduğu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması' kanıt olarak gösterilebilir. 4 öğrenci (Ö9, Ö 11, Ö12, Ö14) hem olumlu-iyi hem de olumsuz-kötü etkilendiğini belirtmiştir. Ö3'ün belirttiği "Osmanlı Devleti 1. Dünya Savaşı'na kanlı harflerle yazıldı." ifadesi dikkat çekicidir. Ö5, Ö7 ve Ö10'un ifadelerinin birbirine benzediği görülmektedir. Ö5: "Türkiye'nin kurulmasının aslında en önemli sebebi 1. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmamız."; Ö7: "Padişahlık sisteminde tek bir kişi ülkeyi yönetiyordu ve ne isterse onu yapıyordu halkın iradesi yoktu."; Ö10: "Atatürk de yıkılan bir devleti yeni bir devlet olarak kurmuş oldu." ifadelerini kullanmışlardır. Öğrenci söylemleri, öğrencilerin dünya çapında yaşanan bir olaydan yola çıkarak ülkelerine olan etkilerini, bu olayın ülkelerinde yaşanan olumsuzlukları fark edebildiklerini, ülkelerinde yaşanan gelişmeleri görüp değerlendirebildiklerini ve otoritenin de belirlemiş olduğu kazanımları edinebildiklerini göstermektedir.

Tablo 4: 8. Sınıf Öğrencilerinin 1. Dünya Savaşı'nın Türk Tarihine Etkileriyle İlgili Görüşleri

KOD	ÖĞRENCİ SÖYLEMLERİ	KAVRAM
Ö1	Bence sadece bu savaşın değil her savaşın bir etkisi vardır tarihe. Dünya Savaşı'nda olduğu gibi daha çok kötü bir etki olarak bakıyorum. Çünkü bir taraf illaki kaybediyor. Bir taraf kaybedip bir taraf kazanınca orta bir yol bulunamıyor. Masa görüşmeleriyle, işte anlaşmalarla düzenleniyor gibi gösteriliyor bize; ama ben böyle olduğunu kesinlikle düşünmüyorum. Çok kötü bir şekilde etkilediğine inanıyorum. Çünkü adı üstünde savaş.	Kazanmak Kaybetmek Savaş
Ö2	Çok kötü bir izlenim bırakmıştır. Çöküş. Osmanlı'nın çökme nedeni para yokluğu ve sürekli toprak kaybetmesidir.	Çöküş- Kayıplar
Ö3	Çok kan döküldüğü için Osmanlı Devleti ve Türkler çok kötü etkilendi. O yüzden 1. Dünya Savaşı hiç olmasaydı daha iyiydi diyebilirim. Ama maalesef oldu.	Çöküş
Ö4	Türk tarihinde büyük bir yeri var. Anadolu zorluklarla kazanıldı. Bizim de bu savaşta kaybedip anlaşma imzalayarak toprak kaybetmemiz kötü oldu.	Çöküş Kayıplar
Ö5	Bizim özgür olmamızı sağladı. İnsanların ölmesine sebep oldu, insanların başına kötü şeyler gelmesine sebep oldu. Kısa sürede kötü şeyler getirirse de uzun vadede iyi şeyler getirdiğini düşünüyorum. İnsanların gözü açıldı ve Osmanlı'ya bağlı kalarak bir şeyleri kazanamayacağımıza, bir kişinin sözüne güvenerek her şeyi onun isteğine göre yapamayacağımızı anlattı.	Olumsuzluktan ders çıkarma

Ö6	Bizim için sayısız başarılarla dolu bir savaş oldu. Tabii bir sürü yenilimiz, ağır kaybımız olmasına rağmen gelecek nesle daha örnek bir mücadele oldu.	Geleceğe örnek mücadele
Ö7	Türk tarihini olumlu etkilemiştir. Geçmişte yaptığımız hatalar ileriye ışık tutmuştur. I. Dünya Savaşı'nda yaptığımız hataları şuanda dünya savaşı çıksa tekrarlamayacağımız için olumlu olarak değerlendiriyorum.	Hatlardan ders alma
Ö8	Teslimiyetçi bir politika izlememizin ne kadar yanlış olduğunu gösterdi. Asla teslimiyetçi bir politika izlemememiz gerektiğini öğrendik. İyi ve kötü sonuçları oldu. Başlangıçta sömürülmek istenen, Pazar haline gelmiş güçsüz bir ülke olarak görüldük. Ama aslında Osmanlı çok güçlüydü ve düşen gücünü kazanmak için mücadele etti ancak tam anlamıyla başarılı olmadı.	Ders çıkarma Yetersiz mücadele
Ö9	Kötü yanı savaşı kaybettik; iyi yanı ise yeni bir devlet (Türkiye) kuruldu. Eski düzen gitti yerine yen bir düzen geldi.	Yeni devlet- Yeni düzen
Ö10	Türk tarihini güzel etkilemiş oldu. Şuanda kimin bize dost olduğunu öğrendik, topraklarımız belli oldu.	Sınırlarının belli olması
Ö11	Daha iyi bir devlet olduk.	Yeni devlet
Ö12	İnsanlar şuanda kendi kendilerini yönetiyor. Osmanlı'da iken sadece padişah ile yönetiliyorlardı. Şimdiki zamana bakacak olursak padişah yok. Cumhurbaşkanımız var. Önceden isteklerimizi yapamıyorduk. Şuanda Türk tarihi içerisinde daha rahat olduğumuzu ve daha çok hareket edebildiğimizi, istediğimizi daha özgür yapabildiğimizi düşünüyorum.	Yeni devlet Yeni düzen
Ö13	Eskiden halifelik ve padişahlar vardı. Şuanda öyle bir şey yok. Padişahlar sadece kendi kararlarını göz önünde bulundurarak hareket ederlerdi. Şuanda halkın da fikirlerini göz önünde bulunduruyorlar.	Yeni düzen Halk iradesi
Ö14	Aslında iyi yanları olabilir; ama daha sonra 2. Dünya Savaşı olduğu için kötü oldu. Bazı ülkelerle aramız açıldı, bazılarıyla da yakın olduk ki bunun da bizim için yararlı olduğunu düşünüyorum. Başka savaşlarda bize destek olmaları bizim için iyi oldu.	Yeni savaş Yeni dostluklar

Tablo 4 incelendiğinde, Osmanlı Devleti'nin çöküş dönemine girerek yıkıldığını ve sonrasında da yeni bir düzen ile yeni bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu, olumsuzluklardan ders çıkardığına yönelik öğrenci söylemlerinin olduğu görülmektedir. Burada 3 öğrenci (Ö2, Ö3, Ö4) I. Dünya Savaşı'nın Türk Tarihine etkilerinin olumsuz olduğunu belirtmiştir. Bu görüşe, Osmanlı Devleti'nin çökmesi, kan dökülmesi, zorluklarla kazanılan Anadolu topraklarının savaşın kaybedilmesiyle kaybedildiği, söylemleri kanıt olarak

gösterilebilir. Buna karşın 7 öğrenci (Ö5, Ö6, Ö7, Ö10, Ö11, Ö12, Ö13) olumlu olarak etkilediği belirtmiştir. ‘Özgür olmamızı sağladı, gelecek nesle örnek bir mücadele oldu, geçmişte yapılan hataların tekrarlanmayacağı, dostlarımızı öğrenmemiz ve topraklarımızın belli olması, daha iyi bir devlet olmamız, padişahlık sistemi yerine halkın kendisini yönettiği Cumhuriyet’in olması, halkın fikirlerinin dikkate alınması’ söylemleri kanıt olarak gösterilebilir. 4 öğrenci (Ö1, Ö8, Ö9, Ö14) de hem olumlu hem de olumsuz olarak etkilediğini belirtmiştir. Ö5, Ö12 ve Ö13 halifelik ve padişahlık sisteminde olduğu gibi tek kişinin sözüne bağlı olmadığına yönelik benzer ifadeler kullanmıştır. Ö1’in “sadece bu savaşın değil her savaşın bir etkisi vardır tarihe”; Ö14’ün “daha sonra 2. Dünya Savaşı olduğu için kötü oldu” dikkat çeken ifadelerdir. Öğrenci söylemleri dünya çapında yaşanan bir olayları tarihi perspektif içerisinde değerlendirebildikleri, Türkler, Türk tarihi özellikle de Türkiye ile ilgili tarihsel bağlama uygun fikirler üretebildiklerini göstermektedir.

Tablo 5: 8. Sınıf Öğrencilerinin 1. Dünya Savaşı’nın Dünya Tarihine Etkileriyle İlgili Görüşleri

KOD	ÖĞRENCİ SÖYLEMLERİ	KAVRAM
Ö1	Kazanan taraflara göre tabi ki de çok güzel etkilediğini düşünüyorum. Çünkü kazandı. Ne kadar kötü bir yolla da, illegal yollarla kazanmış olsalar da kazandılar sonuçta ve onların ekonomisi olsun, tarihi olsun, sanat yönü olsun her taraf toplumsal bütün şeylerini en yukarı taşıdığını düşünüyorum. İnsanlara intikam duygusunun güzel bir şey olduğunu gösteriyormuş gibi dayatılıyor. Diğer taraftan da evet çok iyi yükseldiler ve bütün her şeyi tamamlandı.	Kazanmak Gelişmek Yükselmek
Ö2	Herkes artık Osmanlı’nın çöktüğünü, Osmanlı’yı çok güçsüz gördüğü için küçük Balkan devletleri toprak almak için saldırıya geçecektir. Osmanlı çok borçlandı ve ekonominin çökmesine neden olur.	Çöküş Parçalanma
Ö3	Kazananlar açısından çok iyi oldu. Kaybedenler açısından da bizim gibi Osmanlı Devleti çok kötü etkilendi. Ekonomileri battı. Ülkeleri battı. Ülkeleri kazanan devletler tarafından sömürgeye girdi. Kazanan devletler çok iyi etkilendi. Sömürgelerini aldılar. Kaybeden devletler kazananlar için çalışmaya başladı. Yani sömürge oldular.	Çöküş Sömürgeleşme
Ö4	Bence herkes kendi açısından ders çıkarmış olabilir. Osmanlı Devleti önce güçlü bir devletti ancak artık güçsüz ve hiçbir şey yapamayacak halde ve diğer devletler daha çok güçlendi. Kazanan devletler güçlendi, daha çok gelişerek yükseldiler ve otoriteleri artı. Osmanlı çöktü.	Güçlü olma

Ö5	<p>Çoğu devletin aslında gözü açıldı diyebilirim. İngiltere zaten yapmak istediği çoğu şeyi yaptı.</p> <p>Çoğu devlette İngiltere'nin kendilerine iyi şeyler vereceğini düşünmesine rağmen İngiltere onlara kötü şeyler verdi. Çünkü İngiltere'nin amacı sadece Türkiye'yi almak değil, tüm dünyayı almak.</p> <p>Yanındaki insanların, beraber gizli anlaşmalar yaptığı ülkelerin arkasından kötü şeyler yaptı. Bu yüzden bence 1. Dünya Savaşı tüm dünyanın gözünün açılmasına sebep oldu. Bütün dünya için daha olumlu, daha faydalı olduğunu düşünüyorum.</p>	Dünyaya hâkimiyet
Ö6	<p>Herkes neden böyle savaşların olduğunu, katliamların yaşandığını, ölümlerin yaşandığının farkına vardı. Ama buna karşı çok büyük bir önlem alınmadı. Sonuçta 2. Dünya Savaşı çıktı. Dolayısıyla da pek bir şeyi değiştirmedim.</p>	Farkına varma, Yeni savaş
Ö7	<p>Dünya tarihine etkisi olsaydı 2. Dünya Savaşı çıkmazdı. İnsanlar 1. Dünya Savaşı'na bakıp 2. Dünya Savaşı'nı çıkarmazdı. İnsanlar nefisini doyuramadığı için 2. Dünya Savaşı çıkmıştır.</p>	Yeni savaş
Ö8	<p>Dünya tarihi üzerinde çok büyük bir etkisinin olduğunu düşünmüyorum. Ülkeler birbirlerine karşı kendilerini koruyup kollamaya başladıklarını, yaptıkları savaşlarla barışı bozduklarını ve savaşın iyi bir şey olmadığını, sonuçlarının da kötü olduğunu düşünüyorum.</p>	Savaşla bozulan barış
Ö9	<p>Savaş hiçbir zaman iyi değil ve iyi etkilemedi. Sonuçta katliamlar oldu ve binlerce kişi öldü. Ders alınarak yeni ve başka düşünce yapıları ortaya çıktı.</p>	Katliam, Yeni düşünce
Ö10	<p>Dünya tarihini hem iyi hem de kötü etkilediğini düşünüyorum. İnsanların yaşaması için öldürmesi gerekebiliyor. Bu yüzden de savaşlar oluyor. Savaş kötü bir şeydir ancak gene de insanların yaşamak için öldürmesi gerekiyor. Olumsuz insanlar ölüyor; olumlu olarak da devletler kendi vatanı olarak kazanıyor. Maddi bakımdan toprak kazanmış olması</p>	Öldürmek
Ö11	<p>Ülkeler birbirlerine fazla güvenmemeye başladı. Bir sürü ülke kayıp verdi. Güçlü devletler güçsüz devletleri sömürerek daha güçlü bir devlet haline gelmeye başladılar.</p>	Sömürgeyle güçlenme
Ö12	<p>Aklıma bir şey gelmiyor.</p>	
Ö13	<p>Aklıma bir şey gelmiyor.</p>	
Ö14	<p>Çok iyi olduğunu düşünmüyorum. Çok iyi bir yararı olmadı. Osmanlı ve Türkiye'ye çok yararı olmadı ve daha sonra bir savaş daha oldu.</p>	Yeni savaş

Tablo 5'de öğrencilerin geneli savaşın dünya tarihini olumsuz etkilediğini, savaşın kazananlar için iyi; kaybedenler için de kötü olduğunu belirtmiştir. Verilen cevaplardan kaybetmenin de

etkisiyle devletin yıkıldığını ve yerine yeni bir devletin kurulduğunu ve özellikle de bozulan barış ile yeni bir savaşın çıktığı genellemesine ulaşılmaktadır. 5 öğrenci (Ö2, Ö8, Ö9, Ö11, Ö14) I. Dünya Savaşı'nın Dünya Tarihini olumsuz olarak etkilediğini belirtmiştir. 'Osmanlı'nın çöktüğünü, borçlanması ile de ekonomisinin de çökmesi, ülkelerin birbirlerine karşı kendilerini korumaya başlaması, yapılan savaşla barışın bozulması, katliamlar sonucu binlerce kişinin ölmesi, güçlü devletlerin güçsüzleri sömürgeleştirilmesi' söylemleri kanıt olarak gösterilebilir. Buna karşın 1 öğrenci de olumlu olarak etkilediğini belirtmiştir. Ö5'in 'dünyadaki devletlerin çoğunun gözünün açılmasını sağlaması' ifadesi buna kanıt olarak gösterilebilir. 4 öğrenci de (Ö6, Ö7, Ö9 ve Ö14) "*Dünya Tarihinde değişime sebep olmadığı ve yeterli önlem alınmadığı için yeni bir dünya savaşının yani 2. Dünya Savaşı'nın çıktığını*" belirten benzer ifadelere sahiptir. Ö12 ve Ö13 "*Aklıma bir şey gelmiyor.*" diyerek görüş belirtmemiştir. Ö1 "*İnsanlara intikam duygusunun güzel bir şey olduğunu gösteriyormuş gibi dayatılıyor.*" şeklinde ifadede de bulunmuştur. I. Dünya Savaşı'nın dünya tarihi üzerinde ne gibi etkilerinin olduğunu, savaşın kazanların dünya siyaset ve ekonomisi üzerindeki etkilerinin nasıl arttığını, kaybedenlerin ise kazanlar ve politikalarından nasıl etkilendiğini, savaş sonrasında yaşananlardan ders çıkarılmadığını, alınan tedbirlerin yetersiz olduğunu ve daha sonra bütün dünyayı etkileyecek olan yeni bir savaşın çıktığı bilgisine öğrencilerin sahip oldukları görülmektedir.

Bu bağlamda öğrencilerin I. Dünya Savaşına yönelik algılara sahip olduğu, otoritenin belirlemiş olduğu kazanımları özümseyerek öğrendikleri ve konuyla ilgili olarak öğrendiklerinden de yola çıkarak yorum yapıp fikir yürütebildikleri bulgulardan anlaşılmaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Yapılan araştırmadan, I. Dünya Savaşı'nın: Sanayi İnkılabı sonucu ham madde ve pazar arayışı, sömürgecilik; Fransız İhtilali sonucu milliyetçilik – azınlık isyanları; savaş öncesinde devletlerarasındaki gerginlik ve rekabet sonucunda oluşan bloklama gibi nedenlerle çıktığına ulaşılmıştır (Sander, 2009: 350; Kaşıyüğun, 2009: 319-320; Turan, 2014: 59-64; Yılmaz, 2014: 11; Tuncer, 2016: 15-16; Baydar ve Öztürk, 2018: 38). Öğrenciler, savaşın başlamasında Sırbistan'da Avusturya-Macaristan veliahdının öldürülmesinin etkili olduğuna yönelik bir görüşe sahiptir. Bu görüş mevcut akademik bilgilerle de örtüşmektedir (Armaoğlu, 2009: 132; Sander, 2009: 344; Kaşıyüğun, 2009: 320; Şahin, 2012: 8; Ünal, 2013: 21; Karaca, 2014: 105; Baydar

ve Öztürk, 2018: 38). Öğrencilerin bu görüşlere sahip olması formal ders kitapları tarafından oluşturulan kazanımlarla da uyumlu gözükmemektedir. Bu bulgu Öğrencilerin “*Birinci Dünya Savaşı’nın sebeplerini ve savaşın başlamasına yol açan gelişmeleri kavrar.*” kazanımlarını edindiğini göstermektedir.

XIX. yüzyılda Osmanlı Batı’nın askeri ve teknolojik üstünlüğüne karşı koyabilecek bir durumda değildi. Batıların çıkar çatışmasından yararlanarak denge politikası izleyerek değişen güçler dengesine bağlı yeni politikalar belirlemiştir. Kırım Savaşı (1853-56) sonrası Osmanlı, toprak bütünlüğü üzerindeki en büyük tehlike Rusya olduğundan İngiltere ve Fransa ile işbirliği yapmıştır. Berlin Antlaşması sonrasına da bu devletlerin Osmanlı topraklarını işgal etmesiyle de Osmanlı Devleti Almanya’ya yaklaşmıştır (Yılmaz, 2014: 15-16; Turan, 2014: 66; Baydar ve Öztürk 2018: 40). Batı’nın baskısını azaltmak ve iç işlerine karışmasını engellemek için Tanzimat ve Islahat Fermanlarıyla Batılılaşma çalışmalarına başlamıştır (Yılmaz, 2014: 15-16). I. Dünya Savaşı’nda da Osmanlı Devleti XIX. yüzyıl boyunca izlediği/uyguladığı politikalara sadık kalmıştır. Yani devletlerarası ilişkilerde ve 1. Dünya Savaşı’nda ‘*Denge Politikası*’ izlemiştir. Bu bilgilerden hareketle öğrenciler savaş sürecinde izlenen politikaların Osmanlı Devleti’ni olumsuz etkilediğine yönelik görüşlere sahiptirler.

I. Dünya Savaşı sonrasındaki süreçte Sevr Antlaşması’nın yerini Lozan Antlaşması almıştır. Tarih sahnesinden ayrılan Osmanlı Devleti’nin de yerini Türkiye (TBMM) almıştır. I. Dünya Savaşı’ndan sonra yapılan antlaşmalarda düzenleme ve değişiklikler yapılırken Lozan Antlaşması’nda küçük bazı değişiklikler yapılarak yürürlükte kalmaya devam etmiştir. Türkiye de I. Dünya Savaşı sonrasında değişen dünya sisteminde yerini koruyabilmek için yenileme/yenilenme çalışmalarında bulunmaya devam etmektedir (Kon, 2014: 47). Bu bilgilerden hareketle öğrenciler I. Dünya Savaşı’nın kaybedilmesini bir yandan olumsuz olduğunu belirtirken diğer yandan da Cumhuriyet’in kurulması nedeniyle olumlu olarak görmektedirler.

1918’de ateşkes antlaşmaları, 1919-1920’de de barış antlaşmaları imzalanmıştır. Osmanlı Devleti’yle 10 Ağustos 1920’de imzalanan Sevr Antlaşması TBMM tarafından 24 Temmuz 1923’te imzalanan Lozan Antlaşması’yla geçerliliğini yitirmiştir. Diğer devletlerle imzalanan barış antlaşmaları 1939’a kadar geçerli kalmıştır. Barış Antlaşmaları sonucu Avrupa’da

statükocular (İngiltere, Fransa) ve revizyonistler (Almanya, İtalya) olarak iki grup ortaya çıkmıştır. Almanya ve İtalya'nın yer aldığı revizyonist grup 1939-1945 arasında yıkıcı ve öldürücü olan II. Dünya Savaşı'nı başlatmıştır (Kon, 2014: 46). Bu bilgilerden hareketle öğrenciler I. Dünya Savaşı'nın dünya tarihini olumsuz etkileyerek yeni bir savaşa neden olduğuna yönelik görüşlere sahiptirler. Yapılan çalışmada öğrencilerin dünya tarihine ilişkin görüşleri literatürdeki bilgilerle de uyumaktadır. Ayrıca II. Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan dünya sistemi ve imzalanan antlaşmalar yeniden düzenlenmiştir. 'Milletler Cemiyeti' yerini 'Birleşmiş Milletlere bırakmıştır. İngiltere dünya üzerindeki üstünlüğünü ABD'ye bırakmak zorunda kalmıştır. ABD ve Sovyetler Birliği dünyanın iki süper gücü olarak yeni bir dünya siteminde soğuk savaş dönemine girmiştir. 1989'dan itibaren başlayan yeni bir oluşum ile dünyanın ek süper gücü olan ABD'ye Avrupa Birliği, Çin, Brezilya, Hindistan gibi yeni rakipler çıkmıştır. Bu durum çok kutuplu bir dünya düzeni ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda öğrenciler I. Dünya Savaşı'nın dünya siyasetine olan etkilerine yönelik akademik literatürle bağdaşan fikirler yürütebildikleri çalışmanın bulgularından çıkarılacak sonuçlardandır. Bu bulgulardan hareketle de öğrencilerin çoğunlukla otoritenin belirlediği kazanımlara bağlı olarak bilgileri edindikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin tarihsel olayları değerlendirirken, görünen ve görünmeyen faktörlere yönelik bilgi oluşturdukları, olayların çok boyutlu olarak geliştiği ve olayların sonuçlarının çok boyutlu olduğunu kavradıkları belirlenmiştir. I. Dünya Savaşı olaylarını değerlendirirken olayları eleştirel bir yaklaşımla akademik olarak inceleyebildikleri bilgilerine ulaşılmıştır.

Bu araştırma nitel bir araştırma olarak kurgulanması dolayısı ile genelleme amacı taşımamaktadır. Bu yüzden daha fazla katılımcının yer alacağı benzer araştırmalar konu hakkında daha fazla açıklayıcı sonuçların ortaya çıkmasına olanak tanıyacaktır. Ayrıca öğrencilerle bu tarz konularda yapılacak atölye çalışmalarının öğrenci algılarının ortaya çıkmasında daha etkili sonuçlar ortaya koyacağı düşünülmekte ve bu tip çalışmaların yürütülmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Aktaş, Ö. (2013), Tarih Ders Kitaplarında Savaş Konularının Anlatımı Üzerine Bir Değerlendirme, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi/ Sosyal Bilimler Öğretimi Özel Sayı*, 6(14), 69-106.
- Alaca, E. (2017), Cumhuriyet Dönemi Ortaokul Ders Kitapları Üzerine Bir Değerlendirme, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(4), 759-785.
- Alkan, N. (2014), Alman Kaynaklarına Göre Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşı'na Girmesi, Z. Türkmen içinde *1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında 1. Dünya Savaşı'nı Anlamak Uluslararası Sempozyumu*, 157-178, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.
- Ambarlı, A. (2010), Türkiye'de Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilimler Programları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Armaoğlu, F. (2009), *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*, İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Aslan, E. (1994), Devrim Tarihi Ders Kitapları, *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları Sempozyumu*, İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Ayrancı, İ. (2014), Cumhuriyet Dönemi'nde Yapılan İlk Resmi İslam Tarihi Çalışmaları, *Dini Araştırmalar*, 17(45), 115-136.
- Baydar, S. ve Öztürk, F. (2018), *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük*, MEB Yayınevi.
- Behar, B. E. (1996), *İktidar ve Tarih*, İstanbul: Afa Yayınları.
- Boykoç, S. (2011), Türkiye'de 1939-1945 Yıllarında Tarih Öğretim Programları ve Tarih Ders Kitaplarının İncelenmesi, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 157-181.
- Bökeoğlu, Ö.Ç. (?), Davranış Bilimlerinde İleri Araştırma, 07 Nisan 2019 tarihinde <https://acikders.ankara.edu.tr> adresinden alınmıştır.
- Bütün M. ve Demir S.B. (2013), *Nitel Araştırma Yöntemleri(John W. Creswell)*, Ankara, Siyaset Kitabevi.
- Büyüköztürk, Ş. ve Diğerleri.(2018) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (24. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çapa, M. (2002), Cumhuriyetin İlk Yıllarında Tarih Öğretimi, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, ? 29-30, 39-55.
- Doğan, D.M. (2014), 80. Yılında İnkılap(Tarihi) Dersleri, *TYB Akademi 100. Yılında 1. Dünya Savaşı*, 11, 103-114.
- Gedikler, H. G.,ve Tekin, S. (2018), Türkiye'de Ortaöğretim Kurumları Ders Kitaplarında 1. Dünya Savaşı'nın Öğretimi, *Çağdaş Türkiye Tarihi araştırmaları Dergisi*, 37, 475-510.
- Kabapınar, Y. (1992), Başlangıcından Günümüze Türk Tarih Tezi ve Lise Kitaplarına Etkisi, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 143-177.

- Karaca, T. N. (2014), Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yolda Kara El Grubu ve Franz Ferdinand'a Suikast, *100. Yılında I. Dünya Savaşı Kongresi*, Budapeşte: Atatürk Araştırma Merkez Yayınları.
- Kaşıyuğun, A. (2009), Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşı'na Girmeden Önceki İttifak Arayışları, *History Studies*, 1(1), 318-341.
- Keskin, Y. (2012), Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel Döneminde Ortaokul-Lise Tarih Programları ve Ders Kitaplarındaki Dönüşüm, *Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilgiler Dergisi*, 30.
- Keskin, Y., ve Keskin, S. C. (2009), Cumhuriyet Dönemi İlkokul(İlköğretim 1. Kademe) Sosyal Bilgiler ve Onun Kapsamına Giren Ders Programlarında Bir Değer Olarak Barışın Yeri, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 69- 92.
- Kılıç, S. (2014), 1. Dünya Savaşı'na Uzanan Süreçte Türk-Alman Yakınlaşması, Z. TÜRKMEN içinde *1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında 1. Dünya Savaşı'nı Anlamak Uluslararası Sempozyumu*, 91-155, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.
- Kon, K. (2014), Yüzyüncü Yılında (Öncesi ve Sonrasıyla) 1. Dünya Savaşı (1914-2014), *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 37-49.
- Koullapis, L. G. (1994), Türkiye'de Tarih Ders Kitapları ve UNESCO'nun Önerileri, *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları Sempozyumu*, İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Lee, S.J. (2014), *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, Akara: Dost Kitabevi.
- Özbek, N. (1997), Zeki Velidi Togan ve Türk Tarih Tezi, *Toplumsal Tarih*, 8(45), 20-27.
- Özdemir, M. (2010), Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntem Bilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1),323-343.
- Öztaş, S. (2009), Atatürk Dönemi Tarih Anlayışı ve Tarih Öğretimi, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 94-107.
- Öztürk, İ. H. (2011), Dünya Tarihini Öğretmek: Yeni Ortaöğretim Tarih Müfredat Programlarında Değişim ve Sorunlar, M.Y. ERYAMAN içinde *Üçüncü Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi*, 991-999, Girne.
- Pala, F. (2018), 8. Sınıf Öğrencilerinin Çanakkale Cephesine İlişkin Bilgi Düzeyleri, *Araştırma ve Deney Dergisi(ADEDER)*, 3(2), 62-74.
- Rençber, A. (2010), Türk Resmi Tarih Söyleminde İslam Tarihi (1931-1950). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Sakaoğlu, N. (1994), İlköğretim Tarih Programları ve Ders Kitapları, *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları Sempozyumu*, İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Sander, O. (2009), *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Şahin, C. (2012), Çanakkale Savaşı'nın Eğitim ve Öğretim Üzerindeki Etkisi: Karesi İdadisi ve Sultanisi Örneği, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26, 7-20.
- Topkaya, E.Z. (2006), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek), *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 2(2), 113-118.

- Tuncer, H. (2016), *1. Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti'nin Sonu*, İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Turan, M. (2014), *1. Dünya Savaşı Öncesinde Avrupa Devletlerinin Siyaset Stratejileri ve Osmanlı Devleti, 100. Yılında 1. Dünya Savaşı Kongresi*, Budapeşte: Atatürk Araştırma Merkez Yayınları.
- Turan, R. (2015), *Türkiye'de İlköğretim Tarih Öğretiminde Çanakkale Savaşları (1985-2015)*, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi(USBES Özel Sayısı I)*,15, 287-306.
- Turan, R. (2016), *Milli Tarih'ten Sosyal Bilgilere Türkiye'de Tarih Öğretimi*, *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, 45, 257-278.
- Ünal, U. (2013), *Osmanlı Belgelerinde I: Dünya Harbi*, İstanbul: Seçil Ofset (T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayın nu 30).
- Yazıcı, N. (2013), *Lise Müfredat Programlarında ve Ders Kitaplarında Çanakkale Savaşı'nın Öğretimi Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım*, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2), 535-550.
- Yılmaz, S. (2014), *1. Dünya Savaşı Öncesi ve Sonrasında Türkler ile Büyük Devletlerin Siyaseti*, *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 11-35.
- Yılmaz, S. (2017), *Sosyal Bilimlerde Örnekleme Sorunu: Nitel- Nicel Paradigmalarından Örnekleme Kuramına Bütüncül Bir Bakış*, *Kesit Akademi Dergisi*, 3(11), 421-442.